

De strijd om energie

Verhoogde dijkbewaking is snel nodig

Roy op het Veld

Met iedere kilometer die ik in mijn auto rijd, zet ik de wereldwijde strijd om energie verder op scherp. Want met iedere liter benzine die ik verbruik, dalen de westerse olievoorraden en is de wereld afhankelijk van een steeds kleiner groepje olierijke landen.

Voor gas geldt hetzelfde. We genieten nu toevallig van een warme meimaand, maar met ieder graadje dat ik in de winter de thermostaat hoger zet, slinkt de gasbel van Slochteren. Nederland wordt net als de rest van Europa afhankelijk van gasleveranties van vooral Rusland. Een Oostblokland als Bulgarije is al voor 100% afhankelijk van Russisch gas. Polen is dat voor 50% en een West-Europees land als Duitsland voor 30%. Die percentages stijgen alleen maar.

De trends zijn zorgwekkend. De Europese gasproductie daalt schrikbarend, terwijl de vraag naar het relatief klimaatvriendelijke aardgas snel stijgt. Het leeuwendeel van de resulterende importbehoefte zal door Rusland geleverd worden. Pogingen van Europese landen om gas uit alternatieve bronnen aan te trekken stranden op het slimme geopolitieke spel dat de Russen spelen in Centraal-Azië, waar Gazprom met de ene deal na de andere het gas voor de neus van de Europeanen wegkaapt. De Russen slaan nu ook bruggenhoofden in Libië en Algerije, van oudsher trouwe gasleveranciers van Spanje en Italië. Europa zit in de tang en verliest de grip op zijn energievoorziening. De vraag rijst tegen welke financiële en vooral politieke voorwaarden we in de toekomst aan ons aardgas moeten komen. Europa ligt aan de beademingsmachine en iemand in het Kremlin bedient de apparatuur.

Gaskraan

Als ik over de snelweg rijd en het energievraagstuk kilometer na kilometer op me laat inwerken, roept dat weinig optimistische gedachten op. Duurzame energie groeit razendsnel, met meer dan 10% per jaar, maar omdat het verbruik van olie en gas zo kolossaal is, gaat het de wereld op korte termijn niet redden.

Eris reden tot verhoogde dijkbewaking in de energiewereld. Net als in de strijd tegen het water moet er in de energietoever rekening worden gehouden met calamiteiten. Natuurrampen, politieke crises en oorlogen kunnen de import van olie en gas bemoeilijken of zelfs onmogelijk maken.

Wat is het perspectief als Rusland ergens in de komende tien jaar de gaskraan langdurig dichtdraait als gevolg van een ernstige politieke crisis met de Europese Unie? Dat vooruitzicht kan alleen maar leiden tot pessimisme, want zonder Russisch gas zal energie in Europa op rantsoen moeten. Geen comfortabele twintig graden meer in de woonkamer, want dat kost te veel gas, en ook geen elektriciteit meer tussen tien uur 's morgens en vier uur 's middags, want dat zijn de piekuren voor de industrie, die zo veel mogelijk door moet draaien om de economische effecten van de Russische boycot te beperken. Wie zal zich nog druk maken om klimaatverandering als zijn eigen primaire behoeftes worden beknot?

Vaak is een crisis nodig om fundamentele veranderingen af te dwingen. Zonder de oliecrisis in 1973 zouden nog steeds veel energiecentrales op olie worden gestookt. Ook nu bevinden we ons in een crisis, een sluipende energiecrisis. De wereld loopt vast in een steeds krapper aanbod en in de toenemende politisering van energieleveranties. De Poolse regering roept net als sommige Amerikaanse senatoren op tot een actieve rol van de NAVO. Energie krijgt daarmee een militaire dimensie, zeker nu Rusland, China, Iran en tal van Centraal-Aziatische landen een eigen veiligheidsorganisatie opzetten: de Shanghai Cooperation Organization (SCO). In SCO-verband zijn al enkele militaire oefeningen gehouden. Deze landen hebben energie hoog op de agenda staan.

Helaas is er geen krachtig gezamenlijk Euro-

pees energiebeleid. De pogingen van oud-minister van Buitenlandse Zaken Jozias van Aartsen om in opdracht van de Europese Commissie met een zuidelijke gascorridor Rusland te omzeilen hebben vooralsnog niets opgeleverd. Europese lidstaten hebben te uiteenlopende belangen. Voor het nucleaire Frankrijk speelt gas nu eenmaal een andere rol dan voor Duitsland of Groot-Brittannië. Veel landen vluchten in bilaterale akkoorden met het Kremlin, dat zich verheugt over de herwonnen macht.

Het energiebeleid van de Europese Unie beperkt zich hoofdzakelijk tot de structuur van de interne markt. Maar veel belangrijker is het zeker stellen dat er überhaupt voldoende olie en gas beschikbaar is. Een goed werkende energiemarkt is mooi, maar als er geen energie is, hebben we er niks aan.

Er ligt echter een kans om dat te veranderen, door slim gebruik te maken van de andere kant van het energievraagstuk: het klimaatprobleem. Europese politici werken op dit dossier eensgezind samen. Brussel heeft een ingenieus marktmechanisme opgezet om de uitstoot van het broeikasgas CO₂ naar beneden te reguleren. Het recht om een ton CO₂ in de atmosfeer te blazen heeft een financiële waarde gekregen. Er is een plafond ingesteld dat periodiek verlaagd wordt. Daardoor is het voor bedrijven lucratief geworden om CO₂-uitstoot te vermijden en de emissierechten vervolgens te verkopen aan een bedrijf dat wel broeikasgasen wil uitstoten. Een slim systeem, want de reductie in de uitstoot vindt daar plaats waar dat economisch het best is te realiseren.

Sinds de film *An Inconvenient Truth* van Al Gore is het niet meer politiek correct om te twifelen over het klimaatvraagstuk. De potentiële gevolgen van de opwarming van de aarde zijn enorm: extreme weersomstandigheden, mislukte oogsten, massale sterfte. Toch zijn ervaarbare wetenschappelijke onzekerheden rondom de opwarming van de aarde. Wordt de opwarming van de aarde wel veroorzaakt door de CO₂ uit onze auto's en fabrieken? Twee wetenschappers wezen er afgelopen donderdag in deze krant nog op dat er ook theorieën zijn die stellen dat de variaties in de zonneactiviteit een allesbepalende factor zijn bij temperatuurstijgingen op aarde. Omdat de gevolgen van klimaatverandering zo catastrofaal kunnen zijn, is het verdedigbaar om actie te ondernemen. De focus op de vermindering van louter CO₂ is echter volstrekt onbegrijpelijk.

Aan de voorkant

Er zijn twee grote problemen: het klimaat- en het energieprobleem. Het emissiehandelssysteem pakt alleen het klimaat- en niet het energieprobleem aan. Het resultaat is dat er vele miljarden geïnvesteerd gaan worden om CO₂ af te vangen uit de schoorstenen van energiecentrales en het broeikasgas in lege gasvelden op te slaan. Miljarden die bedrijven beter zouden kunnen investeren in de ontwikkeling en toepassing van duurzame energie. Het gaat bij CO₂-opslag om niet bestaande technologie en het is onzeker of het grootschalig kan worden toegepast. Vervelend is dat de efficiëntie van centrales flink omlaag gaat, waardoor méér brandstof nodig is om dezelfde hoeveelheid energie op te wekken. Het oplossen van het klimaatprobleem verergerd het energieprobleem.

Er is een manier om de twee problemen in één klap aan te pakken, en dat is door duurzame energiebronnen sterker te stimuleren dan nu het geval is. Als duurzame energie echt massa krijgt, kan de fossiele economie afgebouwd worden. Eris alleen een prachtig systeem opgetuigd dat we kunnen gebruiken: het emissiehandelssysteem. Alleen moet dat systeem niet aan de achter- maar aan de voorkant van de energievoorziening gebruikt worden. Niet de CO₂-uitstoot moet naar beneden gereguleerd worden, maar de inname van kolen, olie en gas. Een plafond op het gebruik van fossiele brandstoffen dus, met bijbehorende verhandelbare rechten om die fossiele brandstoffen te verstoken. En het plafond brengen we ieder jaar iets omlaag. Kolen bannen we vooral uit om het klimaatprobleem op te lossen, olie en gas om de energieze-kerheid te verhogen.

Oliemaatschappijen zouden daarmee een veel grotere prikkel krijgen om op zoek te gaan

MK2008

Illustratie: Max Kisman

Een ander systeem

Een goed werkende energiemarkt is mooi, maar als er geen energie is, hebben we er niets aan

Het handelssysteem voor CO₂-emissies pakt alleen het klimaat en niet het energieprobleem aan

Niet de CO₂-uitstoot moet naar beneden gereguleerd worden, maar de inname van kolen, olie en gas

naar alternatieve energiebronnen. Er zou meer geld en meer talent worden ingezet om innovatie te forceren en een doorbraak te creëren, want wie olierechten overhoudt, kan die voor veel geld verkopen aan de minder succesvolle bedrijven. Net als het CO₂-systeem zou dit alternatieve mechanisme op zijn minst een Europees project moeten zijn.

Financieel verslaafd

Twee weken geleden maakte Shell bekend zich terug te trekken uit een megawindpark op zee in Engeland. Diezelfde week doken er berichten op dat het Nederlands-Britse concern alles op alles zette om een gaspijpleiding van Irak naar Turkije aan te leggen, hopen op een lucratieve gasconcessie in het door oorlog geteisterde land. Zolang ik geroutineerd mijn kilometers op de snelweg afleg en regelmatig mijn tank volgooi, kan ik het Shell niet kwalijk nemen een oliemaatschappij te zijn. Ik wil die benzine immers hebben. Zolang er vraag is naar benzine, wordt het aangeboden. Shell en andere bedrijven worden voortgejaagd door bedrijfseconomische beslissingen. Als een pijpleiding naar Turkije meer oplevert dan een windpark op zee, dan gaan de windmolens in de prullenbak. Dat is logisch. Shell is het ook wettelijk verplicht, want het is als Britse onderneming gehouden om de belangen van de aandeelhouders (geld verdienen) boven alles te stellen. Als we willen dat Shell zijn gedrag verandert, moeten we zorgen dat het andere financiële prikkels krijgt.

Maar willen overheden dit wel echt? Is de Nederlandse staat bijvoorbeeld wel gebaat bij een snelle 'energietransitie'? Het politieke antwoord is dat het kabinet-Balkenende duurzaamheid hoog in het vaandel heeft staan. Maar de werkelijkheid is dat de Nederlandse overheid financieel verslaafd is aan inkomsten uit de fossiele economie. Minister van Financiën Wouter Bos laaft zich niet alleen aan de aardgasbaten (€ 9 mrd per jaar), maar strijkt bijna een euro per liter op als ik sta te tanken bij Shell, BP of een ander. Al met al verdient Bos dik € 20 mrd aan de fossiele economie. Als PvdA-leider zal Bos een snelle transitie propageren, maar als minister van Financiën heeft hij ook andere belangen te dienen, namelijk die van een degelijk staatshuishoudboekje.

Het verschil tussen droom en daad kwam vo-

rige week nog pijnlijk in beeld in de discussie rond de kilometerheffing. De huidige belasting (bpm, een vast bedrag per auto) moet worden ingeruild voor een heffing per gereden kilometer. Dat is een eerlijker systeem, want de vervuiler betaalt. Maar er kleefde voor Bos ook een naaldeel aan. Door de kilometerheffing gaan automobilisten naar verwachting minder rijden. Daardoor nemen niet alleen de files af, een maatschappelijk gewenst effect, maar ook de inkomsten voor de schatkist.

En daar heeft Financiën problemen mee. Daarom wil het departement de bpm deels behouden, waardoor het draagvlak van de kilometerheffing weer op de helling gaat. Een goede maatregel loopt vast op de financiële belangen van de schatkist. Behalve een energietransitie is er daarom een financiële transitie van de overheidsfinanciën nodig. Helaas is er geen politicus of ambtenaar te vinden die er ideeën over heeft of er überhaupt over heeft nagedacht. Dat geeft te denken over de waarde van de duurzame ambities van dit kabinet.

Misschien kunnen individuele consumenten een rol als aanjager spelen. Consumenten kunnen niet in hun eentje het energievraagstuk oplossen, maar ze kunnen wel stemmen op politici met een duurzame agenda, ze kunnen groene stroom kopen, ze kunnen wat minder hard en zuiniger autorijden. Als burgers massaal voor duurzaam kiezen, wordt een enorme markt gecreëerd. Bedrijven zullen daarop inspelen, want waar vraag is, volgt aanbod. Burgers kunnen op die manier meehelpen om een doorbraak te forceren.

Het zou allemaal veel sneller gaan als Den Haag, en vooral Brussel, de juiste financiële prikkels geeft aan het bedrijfsleven. Zolang er geen duurzaam alternatief is, rijd ik door in mijn auto. Wat langzamer dan voorheen, maar nog altijd met het besef dat ik met iedere kilometer bijdraag aan de grootste twee problemen waar de wereld op dit moment mee kampt.

Roy op het Veld is redacteur bij Het Financieele Dagblad en schreef een boek over het energievraagstuk. 'De strijd om energie' ligt vanaf aanstaande maandag in de boekhandel. Uitgeverij Business Contact, ISBN 9789047000709, €19,90, 224 blz.

